

KLASA I RELIGIJA U AMERIČKOJ POLITICI

Arthur J. Vidich

School for Social Research, New York

Autor prvo analizira nekadašnje protestantske vrijednosti, koje je u SAD XIX stoljeća posebno zastupala stara srednja klasa, a zatim promjene koje je u sistemu vrijednosti doneo kenzijanizam: umjesto nužnosti štednje i osiromašenja radnika, pokazuje se da se društvo može organizirati i oko obilja proizvodnje i potrošnje. U krizi kenzijanizma različite društvene grupe su se ponovo okrenule starijim društvenim vrijednostima. Neo-konzervativizam naglašava važnost problema porodice, slobodnog poduzetništva, rada i ohrabruje iskrenost, poštenje, integritet i staromodne moralne standarde. Ipak, ta romantička afirmacija prošlosti odvija se u društvu čiji su glavni organizacioni principi centralizirana državna birokracija, sredstva masovnih komunikacija i elektronski sistem informiranja i kontrole koji prodire u život svakog pojedinca. Ogroman federalni budžet, centralna činjenica i simbol kenzijanstva, još uvijek je očuvan i čak snažno povećan od strane Reaganeve administracije.

Ono što se pojavljuje kao oživljavanje religijskih vrednota u američkoj politici nije nešto novo, već se radi o promjeni koja se odvija na površini političkih preferencija. To oživljavanje osvjetljava kraj New Deal-a, shvaćenog i kao svjetovna država blagostanja, a isto tako i kao regresija ka religijskoj retorici i vrijednostima 19. stoljeća. U svjetovnim terminima ta retorika upućuje na patriotizam i ljubav prema domovini, slobodno poduzeće i slobodno trgovanje; ona identificira javna dobra sa ekspanzijom businessa i počiva na porodici kao moralnom temelju društva. Zapravo, svjetovne teme mogu se promatrati kao prevrednovanje ranijih američkih protestantskih koncepcija, tj. kao spasenje nacije čija pravednost se temelji na: moralnosti discipliniranja samoga sebe, teškome radu, pristojnosti, orijentiranosti građanskim tekovinama, asketizmu i od samoga sebe određenoj misiji da se nastavi Božji posao na zemlji.¹ Implicitno u tu isprepletenu tvrdnju o pravednosti uključen je i poziv na prosuđivanje ponašanja drugih u terminima ovakve moralne struk-

¹ Za diskusiju o tome kako su te vrednote omogućile razvoj znanosti o društvu u Americi vidi: Arthur J. Vidich i Stanford M. Lyman, *American Sociology: Wordly Rejections of Religion and Their Directions*, (New Haven: Yale University Press, 1985).

ture. Onima koji u potpunosti ispunjavaju standarde protestantske moralnosti, može biti dozvoljeno sklapanje ugovora sa Bogom na američki način. Oni koji ne ispunjavaju standarde ne mogu se uspješno takmičiti na otvorenom tržištu koje je klasični liberalizam posvetio vrlinama; povrh toga oni su isključeni iz društva odabranih i nepreporođeni u očima Boga i zajednice. Pod predsjednikom Ronaldom Reaganom ove vrednote ne samo da su povezane sa svetošću tradicionalne obitelji, deregulacijom businessa i razgradnjom države blagostanja, već također i sa jačinom i pripremljenošću vojske i ponuđene su kao osnovno moralno-političko rješenje problema kasnog 20. stoljeća.²

Ove vrednote, ovako kako su izražene u suvremenoj američkoj politici, odnose se na specifične grupe i odabrane klase u američkom društvu. Zapravo, te klase predstavljaju ono što C. Wright Mills zove »stare srednje klase«, smještene u male gradove, ruralna područja i gradove srednjih veličina.³ To su: farmeri, mali poslovni ljudi i profesionalci iz razdoblja prije pojave korporacija u Americi, čija se klasna pozicija temelji na vlasništvu nekretnina i koji su obuzeti spašavajućom religijom individualne inicijative: oni rade za sebe, i, pod pretpostavkom da Bog pomaže one koji pomažu sami sebi, pripisuju svoje uspjehe i padove vlastitim naporima. U američkom mitu nezavisan farmer i njegova obitelj su proglašeni istaknutim nosiocima ovih vrednota zajedno sa: pobožnim, vrednim poslovnim ljudima iz malih gradova (posebno sitnim trgovcima), čije obitelji su nosioci kolektivne odgovornosti za poslovanje. Kolektivno, ove grupe služe i kao nacionalne ikone čvrstih pojedinaca i za vrednovanje direktnog pristupa obitelji Bogu. Nigdje na svijetu nisu ruralne vrijednosti bile toliko idealizirane u odnosu na urbane.

Srce američke varijante puritanskog kalvinizma, asketska disciplina, podjednako se odnosi na nečiji život i rad. Vjera u sebe i takmičenje su testovi karaktera u najdubljem smislu; njihovi rezultati su dokazi pojedinca pred Bogom. »Karakter« u smislu protestantske vrednote: radinosti, marljivosti, pomaganja samome sebi, štedljivosti i umjerenosti, privrženosti, nijekanje samoga sebe, poštenja u poslovanju (posebno definiranog kao isplata duga u zadanom roku) omogućuje ne samo bolji život, nego također omogućuje stvaranje carstva božjeg na zemlji.

Početak 19. stoljeća ideja »karaktera« zamijenila je pojavu protestantske svetosti i pobožnosti i postala njihov svjetovni ekvivalent. Razvoj i posjedovanje karaktera predstavljaju prilagodbu pobožnosti, od strane trgovačkog sloja, njihovim vlastitim interesima i pogledima na svijet. Za njih karakter predstavlja vrednote protestantske etike investirane u individualnost, privajanje od strane poslovnih slojeva onoga što originalno pripada puritanskoj socijalnoj psihologiji. Gdje god su sekte uzgajale vjernost i pobožnost kao vrednote po sebi, novonastala poslovna udruženja uzgajala su karakter potre-

² Opsežnu analizu američkog konzervativizma vidi u Michael W. Hughey, »The New Conservatism: Political Ideology and Class Structure in America«, *Social Research*, Vol. 49, no. 3, str. 791-828.

³ C. Wright Mills, *White Collar: »The American Middle Classes* (New York: Oxford University Press, 1961).

ban za trgovački uspjeh i upotrijebila su neosporan ugled sekte i tako doprinijela nastanku »karaktera srednje klase«.⁴

Ovaj poslovni karakter bio je povezan sa ekonomskom etikom »laissez-faire«, slobodom da svatko učini ono što želi na tržištu, bez suočavanja ili prilagođavanja uplitanjima ili regulacijama vlade. On je također omogućio povezivanje ekonomskih motiva sa nacionalnim patriotizmom, proklamirajući individualnost i osobna dostignuća superiornijima u odnosu spram svih formi inozemnog kolektivismu, bilo da je riječ o papizmu, sindikalizmu, socijalizmu ili komunizmu. Anti-katolički nativizam seže barem do 1830. g., dok američka ksenofobija, posebno ona koja se odnosi na komunizam, seže do 1860-ih i 1870-ih, u razdoblje odmah poslije građanskog rata, i podudara se s velikim poplavama istočnoevropskih i južnoevropskih imigranata u SAD, koje su se zbile u drugoj polovici prošlog stoljeća. Za američki način života pretpostavljalo se da je superiorniji; strane pretnje opravdavaju neprijateljstvo prema svim suprotstavljenim vrednotama.

Ovaj ideološki okvir 19. st. čvrsto se držao do velike depresije 1929. g., kada njegove norme nisu ponudile rješenje za ekonomski kolaps. Ono što se činilo da je od Boga dat sistem, koji može proizvesti svoja vlastita rješenja, i za koji se čini da je vođen »nevidljivom rukom« koja upravlja i rukovodi ekonomijom i društvom u korist najvećeg broja svojih krijeposnih građana, postalo je noćna mora koja još uvijek uznemirava stariju generaciju Amerikanaca. Nesposobnost nevidljive ruke potkapala je vjeru u vrednote malih provincijskih gradića Amerike i unijela sumnju u vjerovanje da kombinacija rada, asketizma, štedljivosti i individualnosti neizbježno vodi sigurnosti i uspjehu. Za poslovne ljude — u koje su tada uključeni i veliki vlasnici i upravljači korporacija — to je značilo gubitak povjerenja u Ameriku kao najbolje od svih mogućih društava i opadanje pouzdanja u poduzetničke vrednote koje su potrebne da bi podupirale američki način života.

KENZIJANIZAM KAO SUPROTNOST SOCIJALNOJ I EKONOMSKOJ MORALNOSTI

Rješenje ekonomskog i ideološkog kolapsa u doba depresije došlo je u formi New Deala i primjenjenog kenzijanizma. Obručii poredak ekonomskih vrednota od socijalno indiferentnog laissez-faire ka socijetaino poboljšanim regulacijama, i od agresivnog privatnog investiranja ka benevolentnom javnom, država preuzima poduzetničke funkcije i tako reducira rizik privatnog investiranja, te obećava osnovnu socijalnu i ekonomsku sigurnost za farmere i radnike. Poslije nekih početnih otpora ovom obratu ekonomske moralnosti, američke poslovne vođe naučile su da je New Deal/kenzijanizam dobar za poslovanje. U toku drugog svjetskog rata američki poslovni ljudi izgradili su

⁴ Dijelom ta interpretacija proizlazi iz: Max Weber: »The Protestant Sects and the Spirit of Capitalism«, u *From Max Weber: Essays in Sociology*, ed. by Hans H. Gerth and C. Wright Mills (New York: Oxford University Press, 1946), str. 302—322; »Churches and 'Sects' in North America: An Ecclesiastical Socio-Political Sketch«, trans. by Colin Loader), *Sociological Theory* 85, 3, 1, 1985, str. 7—13; za specifičnu historijsku potvrdu ovih zapažanja vidi: Peter Dubkin Hall: *The Organization of American Culture, 1700—1900: Private Institutions — Elites, and the Origins of American Nationality* (New York: New York University Press, 1984), str. 180—91. Ne pročitavši Weberovu interpretaciju, Hall dokumentira socijalne uzroke ovog karaktera u Novoj Englekoj, njegovo prisvajanje od strane businessa i širenje u druge dijelove zemlje.

suradničku vezu sa stvaraočima državne politike i, od tada, oni mogu zatražiti državnu pomoć kada god trebaju gotovinu ili kredit.

Starije koncepcije poduzetnika koji kreditima revitalizira proizvodnju postale su zastarjele. Pod primjenjenim kenzijanizmom Amerike novi kapitalistički oblik stimuliran je više potražnjom nego proizvodnjom. 1929. g. potražnja, ili potrošači, su bili odsutni, ostavljajući industrijski aparat netaknutim, ali i beskorisnim. Rad, upravljanje, mašine, tvornice — preduvjeti proizvodnje — nisu se promijenili, ali bez potražnje, proizvodnja je opala. Rooseveltov New Deal postavio je kenzijanizam kao politiku i tako obrnuo klasičnu ekonomsku formulu stavljajući naglasak na potrebu za potražnjom koja treba biti kreirana deficitarnom potrošnjom; a stimuliranje potrošnje trebalo je ostvariti dobrovoljnim podvrgavanjem državnom dugu.

Ova promjena ekonomske moralnosti bila je nadopunjena i učvršćena promjenom pravila poslovnog natjecanja. Poradi efikasnosti, industrijska proizvodnja mogla je poplaviti potrošačko tržište konkurentskim potrošačkim proizvodima. Rješenje takve »hiperprodukcije« bilo je u različitosti proizvoda i reklamiranju. Nastajuća reklamna industrija započela je kampanju potkapanja stare ekonomske moralnosti štednje i odgode užitka. Institucije koje posuđuju i trgovci na malo doprinijeli su ovakvom razvoju proširujući kredit — u početku rezerviran za proizvođače — i na potrošače. Mogućnost kupovanja na rate, kombinirana sa reklamnom propagandom, zadala je glavni udarac puritanskoj štedljivosti. Ovakav razvoj, koji je Veblen već uočio, dobio je glavni poticaj od kenzijanizma koji moralno opravdava potrošnju poradi vlastitih užitaka. Vrednote štedljivosti, umjerenosti i nijekanja sebe (odgode užitaka), bile su zamijenjene rukovođenom rasipnošću. U propagandnom sloganu u doba depresije vlada je »nalila vodu u pumpu«; metafora je bila namijenjena potrebi uyjeravanja vlasnički orijentiranih glasača provincijskih malih gradova da se ne teži niti razbacivanju, niti rasipanju. Zapravo, deficiti su opskrbili depresijom iscrpljenu populaciju blagostanjem, poslovima, novčanim pomoćima za farmere, gradnjom kuća, javnim radovima, proizvodnjom kružja, i svime što može ojačati business da proizvodi, u očekivanju da proradi tržište potpomognuto od strane države. Investiranje/reinvestiranje i proces akumulacije kapitala, za koje su klasični ekonomisti i kalvinisti mislili da je proces koji sam sebe proizvodi, bio je sada proizveden i vođen državnom ekonomskom i fiskalnom politikom. Ovo je dovršilo promjenu koja je započela u ekonomiji poslije građanskog rata i koja je bila faktor koji je doveo do depresije, a to je centralizacija tržišta na velike korporacijske monopole. Krajnji rezultati slobodnog takmičenja su bili ti da su mnogi izgubili, a samo nekoliko pobijedilo, što je opet rezultiralo većom koncentracijom proizvodnje i monopolima na tržištu. Iako to tada nije bilo uočeno, u doba depresije, američka ekonomija nije više bila organizirana oko predkorporacijske ekonomske ideologije malih gradova, koja je potekla iz kalvinizma, i koja je bila upotrebljavana da bi se opisalo njeno funkcioniranje. Depresija je označila zatamnjenje stare pluralističke ekonomije slobodnog tržišta birokratskim centralizmom koji karakterizira modernu američku kenzijansku državu.

Kenzijanizam je učinio mogućim rutinizaciju poduzetničke karizme, dajući businessu državnu pomoć, istraživanje i razvoj, te sredstva potrebna za

razvoj novih tržišta. Takvi državni izdaci, najbolje mjereni današnjim federalnim budžetom, koji iznosi više od jednog biliona dolara, također podupiru nove proizvode i nova tržišta i, općenito, podržavaju kontinuiranu ekspanziju ekonomske aktivnosti. Joseph Schumpeter je razumio iracionalnu racionalnost kapitalističke potrebe za rasipnim zastarjevanjem, kao sredstvo za neprekidan rast i ekspanziju. On je to zvao »kreativna destrukcija«; proces, kako proizvodnje sa ciljem uništenja, tako i kreiranja nove potrošnje, koji čini stare stvari zastarjelima i neprestano zahtijeva zadovoljenje današnjih ukusa koji nisu postojali jučer.

Ti novi procesi političke ekonomije izmijenili su važnost proizvodnje kao simbola sistema vrednota. Rad, štedljivost, umjerenost, asketizam i individualizam — vrednote povezane sa etikom 19. stoljeća — čini se da više nisu potrebne ekonomskom napretku. Akumulacija kapitala i ekonomski rast više nisu bili ovisni o prisilnoj štednji i stalnoj bijedi radnika. Uistinu, kapitalisti su otkrili da je lokomotiva kapitalističke ekspanzije i rasta, koju Marx nije predvidio, preokrenula proletera u potrošača. Naučili su da povećanje nadnica, omogućuje kapitalistički rast prije nego bijeda proletarijata. Pod novim, »razuzdanim kapitalizmom«, društvo treba biti organizirano oko obilja proizvodnje i potrošnje. Industrijski tvornički sistem i neprestano povećanje racionalizacije proizvodnje (sada uključujući robote i kompjutore) u teoriji omogućuje neprekidnu proizvodnju potrošačkih dobara, dok racionalizacija prodaje, zajedno sa vladinom kontrolom ukupne potražnje, čini se da omogućuje neprestanu potrošnju proizvedenih roba. Iza etike ovog ekonomskog obrata nalazi se također moralni obrat; dužnost je pomaknuta od proizvodnje ka potrošnji. Ova zamjena čini pozitivnom vrednotu potrošnje, zato što potrošnja stimulira proizvodnju koja kreira poslove i bogatstvo i koja održava ekonomsko zdravlje nacije. Nečiji »poziv«, ili zanimanje, jednom je mišljeno kao objekt ekonomske aktivnosti, tj. rad je bio svoja vlastita nagrada, dok je rad po sebi (proizvodnja) bio služba zajednici. Kad su ove vrednote zanimanja zamijenjene, rad je samo sredstvo zarađivanja novca da bi se potrošilo, a potrošnja, prije nego rad, postaje mjera za čovjeka. Ovo je bit Veblenove vidljive potrošnje, tj. prestiž se mjeri time kako i koliko netko troši ili rasipa, a trka za društvenim prestižom premješta se od proizvodne ka potrošačkoj funkciji.

U psihološkim i moralnim terminima, kenzijanizam najavljuje državnu administraciju kao nasljednika protestantske etike, tj. proizvodni ciljevi rada mogu se doseći bez moralnih i etičkih struktura izvorno povezanih sa njima. Kapitalistički sistem može se održavati bez etike, za koju se pretpostavljalo da je neophodna za takav cilj. Težak rad, štednja i minimalizacije potrošnje nisu preduvjeti za ponovno investiranje i ekonomski rast. Starije vjerovanje o štednji za »crne dane« postalo je crta karaktera odvojena od onog izvornog ekonomskog značenja. Štediše, oni koji imaju zalihe, prinudni sakupljači i oni koji čine fetiš od nerasipanja, preobrazili su staru ekonomsku etiku u ritual svakodnevnog života.

Obrat ekonomskih vrednota, uveden za vrijeme depresije, drugog svjetskog rata i sredinom šezdesetih, bio je prihvatljiv za starije srednje klase i američki business, zato što su oni bili najveći korisnici prosperiteta koji je taj obrat kreirao. Iako su vrednote starijih srednjih klasa bile pomračene depre-

sijom i državom blagostanja, uvjereni nosioci ovih vrednota preživjeli su promjene u američkom društvu poslije rata i u doba hladnog rata. Dijelovi starije srednje klase bili su pretopljeni ili izbačeni iz male privrede kao rezultat ekonomske centralizacije i rasta korporacija. Dijelom su oni bili zamijenjeni novijom srednjom klasom koja je glavni nosilac potrošačkih vrednota o kojima se ovdje govori. Iako je većina starije srednje klase prihvatila prednosti kenzijanizma, ipak nije odustala od starije ekonomske ideologije. Nastavili su vrednovati marljivost, iako su prihvatili potrošnju kao nagradu za nju. Primarno su nove srednje klase nosioci najčistije potrošačke moralnosti. Tako su, između 1948—1965, uistinu sve klase i grupe, osim Crnaca, bile više preokupirane vlastitim ekonomskim uspjehom i antikomunizmom, nego moralnim aspektom američkog života. Pored toga, u isto vrijeme kada su vrednote starijih srednjih klasa nestajale iz javnosti, događale su se duboke demografske promjene u veličini i distribuciji populacije.

Između 1945—1950. i 1970. druga generacija imigranata, kao i nova generacija provincijske omladine malih gradova, preselila se u američke gradove i nova predgrađa. U doba »Velikog prosperiteta« (1950—1970) ove grupe su ulazile u glavne struje američkog života i prihvaćale vrednote novih srednjih klasa: potrošnju, obilje, kulturni avangardizam i vjerovanje da ekonomski problemi kapitalizma mogu biti riješeni. Za njih je Amerika uistinu postala spasiteljska nacija. Svi, osim Crnaca, mogli su osjetiti blagodati kenzijanizma.⁶

OD KENZIJANIZMA BLAGOSTANJA DO POSLOVNOG KENZIJANIZMA

Tek što je postalo vidljivo da je kenzijanizam blagostanja počeo odgonetavati vrednote starijih srednjih klasa, one su se započele ponovno dokazivati. Početkom 1960-ih godina značajan, ali prešutan ugovor, koji je stajao iza kenzijanizma — sporazum između velikih korporacija i sindikata da se ne ide na pretjerane cijene ili zahtjeve za nadnicama, nego da se reguliraju jedni spram drugih, tako da se uzme u obzir inflacija od otprilike 3% godišnje — bio je doveden u pitanje od strane businessa.

Do 1960. g. ruzveltovski kenzijanizam imao je godišnju inflaciju od 3%. Ali tada, baš zato što je uspio održati ekonomski prosperitet u periodu od 20 g., američki business je ponovo stekao povjerenje u sebe i svoje vrijednosti koje je depresija uništila. Poslovni ljudi su mogli početi osjećati i tvrditi da se prosperitet američke ekonomije može pripisati njihovoj oštroumnosti i vrlinama, i tako zgodno zaobići doprinose kenzijske politike njihovom vlastitom uspjehu.

Prvi kritički primjer ovakve ponovne tvrdnje pojavio se kada je »United States Steel Company« pokušala podići cijene čelika za 5%, i to vrlo brzo nakon inauguracije J. F. Kennedy-ja. Roger Blough, tada predsjednik kompanije,

⁶ Ekstenzivna diskusija o značenju kenzijanizma za odnos država—business nalazi se u Joseph Bensman i Arthur J. Vidich: *The New American Society*. (Chicago Quadrangle, 1971), part I, »Origins of the New Society«, str. 5—62; drugo prošireno izdanje uskoro izlazi pod naslovom: *American Society: The Welfare State and Beyond* (South Hadley, Mass: Bergin and Garvey, 1986).

* Cjelovita diskusija o ovim vrednotama može se naći u: *American Society*, op. cit. deo III.

mislio je da Kennedy neće imati snage, ili vještine, da spriječi US Steel, ali je bio u krivu. Kennedy je zaprijetio vladinim bojkotom kupovine od US Steel-a, tj. da će vlada početi kupovati od Keiser Steel Corporation na zapadu i od Midland Steel-a na srednjem zapadu, koje su se pod pritiskom složile da održe rast cijena do 3%. R. Blough je nevoljko pristao i tako je Kennedy mogao uspostaviti kontrolu inflacije za nekoliko sljedećih godina.

Ipak, poslije ulaska Amerike u Vijetnamski rat i njegove eskalacije, predsjednik Johnson je započeo financiranje vojnih potreba putem visoko deficitarne potrošnje i povećanjem štampanja novca. Ne obazirući se na ekonomske konzekvence, Johnson se nadao da će spriječiti štetno djelovanje rata na život u samoj Americi. On je posebno želio da na srednje klase, nove i stare, ne utječe cijena toga rata. Zato se Johnsonova odlučujuća povlastica, u naporu da odobrovolji srednje klase, manifestirala u politici tako da se studenti ne mobiliziraju u vojsku. Za vrijeme Johnsonove administracije u toku rata, koledži, a posebno dodiplomske škole, postali su skloništa za obrazovanu omladinu srednje klase, koja je u njima provela vrijeme do kraja rata. U naporu da spriječi uništenje dobrog života američkih srednjih klasa ratom, Johnson je previše potrošio, i ta pretjerana potrošnja vodila je rastu inflacije i slomu starog ugovora o odnosu nadnica i cijena. Njegova politika budžetskog deficita, također doprinosi enormnom odljevu dolara u Aziju. Ratni dolari trošeni u Japanu, Hong Kongu, Koreji i Tajvanu, širili su američki kenzijanizam na Aziju i pacifički bazen, te proizveli novu potražnju i popratni ekonomski rast u tim zemljama. Ti inflacijski dolari još uvijek putuju po svijetu i moraju se regulirati (iako nisu osobito dobro regulirani) od strane novčanih menadžera nove svjetske ekonomije.

Vijetnamski rat doprinjeo je inflaciji, dajući poslovnim ljudima priliku da povise profite podižući cijene brže nego nadnice. Kenzijanizam se slomio na ovoj bitnoj točki. Kad je R. Nixon ukinuo sporazum iz Bretton Woods-a po kojem je dolar bio vezan uz cijenu zlata, Amerika je došla na kraj epohe fiskalne regulacije i monetarne kontrole. Business je bio slobodan i bilo mu je dozvoljeno da određuje cijene kako želi. Ipak, ova emancipacija okončala je samo jedan aspekt kenzijanizma; njegov centralni element, deficitarna potrošnja, još je na snazi. Micanje ograničenja na određivanje cijena, dozvolilo je poslovnim ljudima da osjete povjerenje još jednom: oni su mogli ponovo vjerovati da je njihov svijet bolji od svih mogućih svjetova i da bi svi problemi bili riješeni ako se businessu dozvoli da čini sve što želi i pod uvjetima koje želi. Tržište na kome se slobodno formiraju cijene ne može koegzistirati sa ogromnim budžetskim deficitom, a poslovni ljudi su obmanjivali sebe kada su vjerovali da je oboje moguće.

MORALNA DEGENERACIJA I TRADICIONALNE VREDNOTE

Bilo je to u kritičnom času, za razdoblja Nixonove administracije, kada su neke starije vrednote, čiji su nosilac starije srednje klase, počele ponovo oživljavati. Te starije vrednote bile su izazivane: novim seksualnim promiskuitetom hipija, bitnika i djece cvijeća, ozakonjenim zajedničkim spavaonicama na koledžima i sveučilištima, onim što se činilo da je brzo razmnožava-

nje »meke« i »tvrde« pornografije, i porastom trudnoća među tinejdžerima. I još k tome, ljudi srednjih godina, a pripadnici srednje klase, počeli su opuštene gledati na vlastitu seksualnu moralnu kontrolu, zato da bi iskoristili sve one seksualne prilike koje se nisu ukazivale kada su bili mlađi. Po prvi put nacionalna štampa dala je publicitet pokretu homoseksualaca koji se tada organizirao i pripremao zahtjeve za javnim priznanjem. Ovoj tenziji treba dodati probleme oslobođenja žene, kontrole rađanja i abortusa. Mijenjanje seksualnih uloga i novo shvaćanje odnosa među spolovima ugrožavali su pojam tradicionalne porodice. Odjednom su se pojavili novi stilovi života: brakovi osoba istog spola, homoseksualne obitelji, život u grupi, jednočlana domaćinstva, socijalni i seksualni eksperimenti svih vrsta. Broj načina života toliko je porastao, da se činilo da više nema ustanovljene veze sa do tada svetim američkim načinom života. Na kraju, revolt studenata na sveučilištima, pojava nove ljevice i ponovno oživljavanje marksizma i neo-marksizma, još jedanput su potakli problem komunizma. Ovakav razvoj probudio je usnule moralne tenzije među srednjom klasom, onom američkom populacijom koja ide u crkvu.

Pojam devijantnosti, centralan u razmišljanjima sociologa i konvencionalno moralnih ljudi, bio je redefiniran i moralno pročišćen. Devijantnost se odnosila isključivo na različite vrste stilova života i izgubila je svoju normativnu vrijednost... Srednjovječni businessmeni imali su dugu kosu i prihvatili su nekonvencionalan stil odijevanja, cijenjeni akademski parovi eksperimentirali su sa slobodnim brakovima, napredni, kao i manje napredni slavni ljudi, te visoka klasa sklona pomodnosti, posjećivali su predstave pornografskog filma »Duboko grlo«, pokret za oslobođenje žene zauzimao je ponekad jasan i glasan anti-muški ton. Tradicionalni američki način života kao da je bio pritisnut uza zid moralnog relativizma i tamo su ga držali njegovi vlastiti potomci. Ono što je nova desnica vidjela kao »svjetovni humanizam«, bilo je ozakonjeno u javnom životu.

Na ekonomskom i političkom planu, tradicionalne vrednote bile su ugrožene privremenim vladinim širim pomaganjem klasama koje su primale socijalnu pomoć u toku Johnsonovog »rata protiv siromaštva«, koje — iako su dobile građanska prava — »nisu željele da zarađuju za život«. Na kraju, činilo se da se status Amerike kao svjetskog centra moći gubi na račun Rusa početkom 60-ih, kao i kroz cijelu dekadu. Predsjednik Kennedy uveo je tu temu 1960. g., temeljeći svoju kampanju na razlici u nuklearnoj snazi između dvije zemlje, koja je nastala negdje 50-ih godina, kada su Rusi navodno nadmašili Ameriku u proizvodnji nuklearnog oružja. Proklamacija o slaboj obrani bila je čisti šovinizam, ksenofobičan akt, koji je anticipirao unutrašnju tjeskobu u samo-povjerenju američkog naroda: američki način života ne može garantirati sigurnost i prosperitet, naša vojska možda nije baš najjača.

Početakom 70-ih, demografska i etnička struktura starijih srednjih klasa se promijenila; nove grupe, skorijih došljaka, prihvatile su neke od starijih vrednota. Ove novije grupe uključivale su tada uspješne urbane i suburbane sinove i kćeri talijanskih, poljskih, slavenskih, židovskih, grčkih i hispanjolskih imigranata, koji su u odbijanju tradicionalne moralnosti vidjeli fundamentalno ugrožavanje njihovog vlastitog, nedavno prihvaćenog, američkog načina života. Starije američke vrednote postale su za njih riznica iz koje mogu

izvući simbole vlastite amerikanizacije i osnovu za identitet, koji bi nadomjestio njihovu etničku i imigrantsku prošlost. Predsjednik Reagan, prihvaćajući amerikanizam, artikulirao je te vrednote, kako za te grupe, tako i za starije srednje klase.

KONZERVATIVIZAM SREDNJE KLASJE: GENERACIJE I GEOGRAFIJA

Generacija predsjednika Reagana otišla je sa Srednjeg zapada u Kaliforniju za vrijeme depresije 1930-ih godina, ili odmah poslije 2. svjetskog rata. Migranti u Kaliforniji, koji su u 30-im godinama kupili posjed, ili uspjeli dobiti posao u Hollywoodu i preživjeli depresiju, te ušli u 50-te godine, imali su dobre šanse postati ne samo uspješni, već i steći znatnu imovinu. Ovo se posebno odnosi na one koji su se bavili politikom, ili takvima postali zaštitnici, te na one koji su bili u poziciji da kupe nekretnine za koje se znalo da će na njima biti građeni auto-putevi, irigacijski sistemi, ili gdje se nalaze izvori vode. Bogaćenje pomoću nekretnina u Kaliforniji, povezano je sa poznavanjem područja na kojem će se izvoditi javni radovi. Generacija Srednjeg zapada koja je otišla u Kaliforniju, uključujući Reagana i mnoge od njegovih savjetnika i službenika, živi u iluziji da je njen uspjeh rezultat njenog napora, oštroumlja i inteligencije, i nikada ne pripisuje svoj uspjeh činjenici da je prosperitet Kalifornije ovisio o investicijama federalne vlade u rast i ekspanziju kalifornijske ekonomije. Ipak, usprkos ekonomskog razvoja Kalifornije — i usprkos, ili možda baš zato što je ta država vječan raj sanjara, okultista, komunara i rodno mjesto beatnika, hippie-ja i studentskog revolta 60-ih godina — njene moralne vrednote ostale su vrednote malih provincijskih gradova Iowe, Illinoisa, Oklahome i Dacote. Možda nije slučajno što je najveća brana protestantskih vrednota 19. stoljeća u isto vrijeme sjedište velikog iluzionističkog svijeta Hollywooda i Disneylanda.

Nisu sve starije srednje klase Srednjeg zapada emigrirale u Kaliforniju. Oni koji su ostali za vrijeme 2. svjetskog rata i hladnog rata mogli su uspjeti, ili poradi rasta cijena zemlje, državne pomoći farmerima, rasta businessa, nagrada stručnjacima, ili kombinacijom tih faktora. Tek nakon odlaska u mirovinu 1950-ih, 60-ih i 70-ih godina, stanovnici Srednjeg Zapada emigriraju na području Sunčanog pojasa (Sunbeet). Te starije srednje klase sele, ne samo svoje omiljene starije vrijednosti, nego također i ušteđevinu i imovinu. Sa ovim posljednjim doprinose skakanju cijena nekretnina u Novom Mexicu, Arizoni, Californiji i Floridi, mjestima u kojima se nadaju da će ponovo stvoriti život gradova iz kojih su potekli i uspostaviti moralnu superiornost njihovog načina života. Iznad svega, nadali su se da će doseći status koji su zaslužili zbog posla koji su obavljali u prošlosti. Zbog tih razloga, ta područja postala su centri najdubljeg političkog konzervativizma i religioznosti, za koje se tvrdi da predstavljaju istinski amerikanizam.

Srednjim klasama Sunčanog pojasa treba dodati nedavno formirane srednje klase Juga, tj. Biblijski pojas nižih srednjih klasa, etničkih i nekih drugih, koje prvi put poslije građanskog rata imaju priliku da uđu u glavne tokove američkog društva. Poslije građanskog rata, Jug je ostao ruralan i nerazvijen.

Izuzimajući više klasa tog područja, južnjačke srednje i niže srednje klase nisu bile povezane sa statusnim sistemom Sjevernih država, i tako je bilo skoro do kraja 2. svjetskog rata. Sa izuzetkom New Orleansa, nije bilo velikog urbanog centra 1930-ih godina na jugu. Jug je ostao ruralan i poražen. Njegove stare, više klase, preselile su se na Sjever, čuvajući zemlju na Jugu i ulažući u industriju i bankarstvo Sjevera. Ipak, u toku 2. svjetskog rata i hladnog rata, prosperitet je zahvatio Jug i njegova integracija u nacionalnu tržišnu ekonomiju je počela. Kada su južnjaci počeli osjećati vlastitu ekonomsku vrijednost, oni su, kao i imigranti koji su sa Srednjeg zapada preselili u Kaliforniju tokom Depresije, svoj uspjeh pripisivali starim biblijskim vrednotama. Zbog njihove specifične crne i bijele religijske historije (uključujući duboku odanost Južnjačkoj baptističkoj crkvi, Sjevernjački misionarski rad među Crncima poslije građanskog rata i Južnjački presbiterijanizam bijelaca), vojnog poraza i kolapsa robovlasničkog sistema, Južnjaci su postali temeljni nosioci fundamentalističkog onosvjetskog kršćanstva. Njihov noviji svjetovni uspjeh može se interpretirati kao zadovoljština za način života koji karakterizira strah pred Bogom.

Ponovo rođeno kršćanstvo je varijanta Južnjačkog fundamentalizma, i karijera bivšeg predsjednika Jimmy Cartera je odličan primjer za njeno očitovanje u američkoj politici. Ponovo rođen kršćanin nije klasa, ali je najvećim dijelom, premda ne u cjelini, kulturni fenomen Juga. U slučaju Cartera, ponovo rođeno kršćanstvo postalo je sofisticirano, jer u doba kada je Carter saznao, završio svoje obrazovanje u Annapolisu i započeo uspješan posao, otkrio je Reinholda Niebuha. To je bilo 70-ih godina. Na sjeveroistoku, Reinhold Niebuhr bio je passe od 50-ih godina, ali kada je Carter postao predsjednik, njegovi savjetnici također su počeli čitati Niebuha. Carterovo kršćanstvo koje je tragalo za dušom, bilo je atraktivno za mnoge Amerikance, zato što se on predstavljao kao moralan čovjek u nemoralnom društvu. Kao posljedice Watergate-a javili su se: fragmentacija konsensusa unutar zemlje, gubitak jasnih mogućnosti za dominacijom svijetom i njeno prepuštanje zastrašujućoj Rusiji, te se Carter pojavio kao netko tko je znao koja su njegova uvjerenja i tko će postupati u skladu sa njima. Ponovno Nacionalno rođenje fundamentalnijeg kršćanstva dobilo je svoje bezgrešne pojmove od novih srednjih klasa starog Juga.

Veliki segment etničkog američkog katolicizma, srednje i radničke klase, također je postigao uspjeh u Americi. Sjećajući se dubine Depresije, kad nisu bili sigurni da li su oni, odnosno njihovi roditelji, bili u pravu što su došli u Ameriku, sada su dobili zadovoljštinu i osjećali su se sigurni u poslijeratnom prosperitetu. Ove etničke grupe mogle su zamišljati da su uspjele zbog teškog rada i štednje i da svatko treba ići tim putem. Opravdavajući svoje živote i izbore, na taj način, oni su se mogli osjećati moralno superiornijima spram onih koji su živjeli na račun socijalne pomoći, i uzimali su im to za zlo, posebno ako su to bili Crnci i ako su se useljavali u njihovo susjedstvo.

Nemiri i marševi Crnaca 60-ih godina, organizirani oko zahtjeva za građanska prava i učešće u američkom prosperitetu, pobudili su negativne reakcije uspješne radničke klase različitog etničkog porijekla, koja je tvrdila da Crnci, za razliku od njih, žele uspjeh bez napora; nešto za ništa. Pobunjeni

Crnci su odbili taj argument i djelom pokušali svoj zahtjev temeljiti na 300 godina ropstva. Za razliku od pripadnika etničkih grupa, njihovi preci su rođeni u ovoj zemlji, oni su osjećali da su više nego zavrijedili pravo na svjetovnu naplatu svojih patnji u prošlosti. Etničke grupe su se osjetile izazvane tim zahtjevima i pokušale zaštititi ono što su postigle kroz vlastite protestne političke akcije. Dijelom su katoličke etničke mase, posebno Poljaci, Talijani i Irci, bile ugrožene i radikalizacijom unutar vlastite svećeničke sredine. Crkva koja je podržavala etničke zajednice i njihov identitet, bila je izvor zaštite; izbor da se migrira i da se živi određenim načinom života imali su božji blagoslov. Tako je prijetnja konzervativnoj crkvi, iznutra aktivirala katolicizam među onim dijelovima etničkih grupa koje pripadaju nižoj srednjoj i radničkoj klasi. Na taj je način katolička crkva — jednom objekt antipapske misli u SAD — bila uvučena u glavne tokove američkog političkog života kao nikada prije.

Doseljeni Židovi, specijalno oni u metropolitanskim regijama, borili su se protiv anti-semitizma u New Yorku i drugdje, u doba 30-ih, i protiv kvotnog upisa na sveučilišta koji se primjenjivao od početka stoljeća. Neki od ovih Židova su »uspjeli«, u 50-im godinama, u administraciji, reklami i u obrazovanju. Oni su se preselili iz urbanih ghetta u predgrađa, a u 60-im godinama živjeli su u novim zlatnim ghattima na rubu grada.

Napad radikalne mladeži na američko sveučilište 60-ih godina, među kojima su neki bili kćeri i sinovi bogatih Židova iz predgrađa, ostavio je dubok trag na bogatije iz druge generacije istočnoevropskih Židova. Osvjetovljeni i obrazovani marksizmom u toku svoje mladosti i poistovječeni sa radničkim pokretom, oni nisu mogli prihvatiti sveučilište kao odgovarajuće polje sukoba nove, lijeve revolucije. Usprkos Marxu, poštovanje za učenje, u skladu sa tradicijom Talmuda, prevladalo je nad naporom radikalne mladeži da izrazi ono što su njihovi roditelji smatrali adolescentskom pobunom protiv sveučilišta, profesora i administracije.

Politički konzervativizam među nekim židovskim intelektualcima nije samo rezultat antikomunističke ideologije, već također i rezultat generacijske participacije u borbama stare ljevice i njene prilagodbe New Dealu, kao i uspješnog pretvaranja tog participiranja u poziciju statusa i časti u Americi. Za njih, ruska emigraciona politika, kao i neprijateljstvo prema Izraelu, pojačale su stare anti-sovjetske osjećaje i stimulirale ekstremniji oblik patriotskog nacionalizma... Takvi intelektualci smatraju borbu protiv komunizma za moralnu dužnost svih Amerikanaca i ponekad su jači u svom konzervativizmu od fundamentalističkih protestanata...

Važni aspekti vrednota koje su jednom podržavane od starijih srednjih klasa, sada se dijele, iz različitih razloga, između pojedinaca, čiji socijalni status i klasna pozicija uključuju cijeli spektar američkog društva. Ipak, često te druge grupe ne dijele cijeli spektar tih vrednota, već samo neke izabrane elemente.

Predsjednik Reagan obraća se svim ovim grupama i svima onima kojima je mrska moralna degeneracija, lijenost, življenje koje nije u skladu sa sistemom, i oni koji ne pokazuju zahvalnost za sve ono što je njihova domovina učinila za njih.

RETORIKA I MORALNA REGENERACIJA

Predsjednik Reagan je predložio moralnu regeneraciju američkog društva kroz povratak proizvodnim vrednotama, ili, kako se u novoj paroli doba kaže, ekonomici ponude. Prevedena na socijalnu politiku ekonomija ponude znači smanjenje rasipanja, stimuliranje štednje i ekspanziju proizvodnje.⁷ Ona ne prihvaća kenzijansku tezu da je potrošnja ili potražnja kritički problem političke ekonomije 20. stoljeća i drži se ekonomske ideologije koja je reminiscencija ekonomista 19. stoljeća. Ova ekonomija pojavljuje se kao modificirano *Bogatstvo naroda* sa naglaskom na ponudi, prije nego na potražnji. Ne samo A. Smith, nego uistinu cijela ekonomija 19. stoljeća, uključujući i Marxovu, usredotočila se na proizvodnju zato što je to bio najvažniji problem u kapitalizmu. Budući da proizvodni kapaciteti nisu mogli zadovoljiti potražnju na tržištu, potražnja i potrošnja su pretpostavljene kao date. Kenzijanizam koji se usredotočio na potrošnju ili potražnju kao kritički problem, bio bi nezamisliv stoljeće ranije. Obogaćujući teoriju ekonomijom potrošnje i potražnje Keynes je obrnuo red društvenih vrednota od štednje i eksploatacije rada ka potrošnji, socijalnoj politici i budžetskom deficitu.

Ekonomska politika predsjednika Reagana ohrabrila je poboljšanje produktivnosti kao formu moralnog uzdizanja i ponovo uspostavila tezu da se moralno oplemenjivanje postiže kroz rad. Za Marxa, akumulacija kapitala, masovna proizvodnja i industrijski rad rezultiraju alijenacijom i siromaštvom radnika, ali on nije negirao važnost proizvodne funkcije; on je samo protestirao protiv posljedice u društvenim odnosima rada, koji bi, po njegovoj shemi, bili moralno spašeni kroz proletersku revoluciju. Ekonomija ponude obećaje spasenje ovoga trenutka, ukoliko radnik radi teže, za manju naknadu. Zato je radnik pozvan da ponovo zaključi ugovor sa američkim društvom; on je navodno odgovoran za rad američke industrijske proizvodnje. Radnik treba nositi teret američke razuzdanosti u prošlosti (socijalna politika i potrošnja) i mora žrtvovati svoje zahtjeve za većim udjelom, da bi pokazao svoju moralnu regeneraciju. Radnik stalno zapada u stari grijeh zato što je u prošlosti previše zahtijevao, ili zato što u sadašnjosti uzima preveliki dio. Međutim, unutar samog radničkog pokreta, a posebno na Srednjem zapadu i Jugu, gdje pretežu stare kakvinističke vrednote, mnogi članovi radničkih sindikata se slažu da je potrebna moralna regeneracija. Ovi religijski elementi neokonzervativizma zadiru duboko u duh Amerikanaca. Do sada su organizirani radnici radije iznosili svoje zahtjeve u ekonomskim nego u duhovnim terminima, ostavljajući businessu i vladi monopol nad definiranjem duhovnih termina koji se odnose na participaciju radnika u američkom društvu. Tako radnik uvijek ispada pohlepan, uvijek želi više i radi manje (više nadnice, manje sati), ne dajući ništa društvu za njegovu benevolentnost prema njemu. New Deal i kenzijanizam omogućili su radniku da postavi viši duhovni zahtjev u formi moralnog zahtjeva za potrošnjom. U odnosu na sadašnji etos američkog društva,

⁷ Neki neo-marxistički ekonomisti promatraju »rasipanje« kao zlo i predlažu njegovu eliminaciju kao dio rješenja za probleme američke ekonomije. Vidi: Samuel Bowles, David M. Gordon and Thomas E. Weisskopf, *Beyond the Waste Land: A Democratic Alternative to Economic Decline* (Garden City, N. Y.: Anchor Press/Doubleday, 1983). Ekonomisti treba da tek prepoznaju dobrobit koja proizlazi iz rasipanja, a ne da ga učine središnjom teorijskom varijablom u pokušaju razumijevanja funkcioniranja američkog kapitalizma.

taj moralni zahtjev nije više prihvatljiv: predsjednik Reagan je oživio retoriku i ponovo uspostavio pravednost moralnosti povezane sa američkim kalvinizmom 18. stoljeća i njegovim ekonomskim prevrednovanjem 19. stoljeća. On je ponovo povezoao retorike religije, ekonomije i politike, te tako pribavio zemlji viši duhovni smisao za njenu radničku klasu: moralno spasenje kroz žrtvovanje u prihvaćanju manjih nadnica za teži posao.

Ekonomija ponude pribavila je srednjoj, višoj srednjoj i višoj klasi nagradu: smanjenje poreza na njihov rad u prošlosti. Implicitno, Reaganova ideologija smatra oporezivanje nepravednim, kaznom za sve one koji su stekli svoje bogatstvo kroz rad. Oni koji su radili za ono što imaju trebali bi moći to sačuvati. Ipak, moralno spasenje kroz štednju, na čemu se temeljilo ranije smanjenje poreza, ispalo je iz retorike predsjednika Reagana, sugerirajući da njegova pobjeda nad moralnom psihologijom kenzijanizma nije kompletna.

Porezi na nasljeđivanje bili su liberalizirani zato da bi spriječili propast obitelji čije poštenje je ugroženo dohotkom od imetka. Likvidacija obiteljskih poslovnih poduzeća i obiteljskih ulaganja u vrijednosne papire, da bi se zadovoljili sakupljači poreza, smatra se nemoralnom, subverzijom prava američke obitelji na privatnost i vlasništvo. Ali, zapljena nekretnina zbog neplaćanja kredita, kojima su izložene obitelji farmera, prihvatljive su. U skladu sa shvaćanjima suvremenog pokreta za zapljenu nekretnina, obiteljske farme idu na dražbu zbog dugova koji su napravljeni, zato jer su vlasnici farmi podlegli mamcima velikodušnih kredita za opremu, te zato što je bila napuhana cijena zemlje i dato obećanje za pomoć od strane države. Dugom izmučeni farmer treba vježbati razboritost i svladavanje, te okrenuti leđa bankaru — mamitelju koji je planirao njegov pad iz božje milosti, i još on mora spasiti sebe natječući se na svjetskom poljoprivrednom tržištu bez vladine pomoći.

Smanjenje korporacijskih i poslovnih poreza, omogućuje likvidnost potrebnu poduzeću, da bi investiralo u ekspanziju i rast. Moralna obaveza poslovnog čovjeka je da ponovo investira višak kapitala za dobro zajednice u cjelini. Negirati businessu mogućnost da izvrši ovu moralnu obavezu, znači negirati poslovnim ljudima šansu da izraze i testiraju svoj karakter na otvorenom tržištu, propovijedao je predsjednik Reagan rukovodiocima investicionih bankovnih firmi iz Wall Streeta. Napraviti dobar posao, izjednačeno je sa odgovornošću businessa da stimulira proizvodnju investirajući viškove i stvarajući dodatne viškove i ponovo investirajući za dobrobit sljedeće generacije Amerikanaca. Međutim, što se tiče velikog businessa u SAD, on je pao na ispitu Reaganove moralne obaveze. On ne pokazuje znakove većeg investiranja u novu proizvodnju, već je zauzet preuzimanjem korporacija, otkupima, konsolidacijama i stratejskim bankrotima. Time je on prešao na stranu moralne psihologije potrošača. Veliki korporacijski business odupire se Reaganovim naporima da se spasi i stane na put pravičnosti, odbija da se ponaša kao poduzetnik u malom gradu.

Na kraju, u skladu sa etosom moralnog oživljavanja, zemlja se mora naoružati zato što njenim osnovnim vrednotama prijati nemoralan, ateističan neprijatelj. Amerikanci se moraju pripremiti za komunistički napad i moraju biti spremni uništiti Sovjetski Savez kao čin nacionalnog spasa. Kao što stratejska obrambena inicijativa pokazuje, cijena permanentnog naoružanja

nema granice. SAD moraju sačuvati svoj način života po svaku cijenu. Predsjednik Reagan prihvatio je tu cijenu, dijelom zbog toga što je SAD mogu lakše priuštiti nego Rusi, a dijelom zbog moralnog cilja koji uključuje — SSSR je »Đavolje Carstvo« — i kojim se opravdavaju žrtve učinjene od strane američkog naroda. Ovo neprestano vojno naoružavanje je čin neprestanog moralnog naoružavanja i konzistentno sa pozivom na žrtvu moralne regeneracije, koju nužno ima za posljedicu. Pravednost mora biti spremna da plati i umre za svoj ideal.

RETORIKA I REALNOSTI

Ekonomija ponude i neo-konzervativizam ponovo zazivaju vrednote individualizma, rada, poduzetništva, sebe dostatnosti, štedljivosti, ljubavi prema bližnjima i asketizma. Ove vrednote ulaze u društvo čije ih institucije i birokracije čine kontradiktornim. Prijevod ovih vrednota na javni život ima neočekivane posljedice. Poreske revizije su nastojale da kroz fundamentalnu moralnu obavezu dokažu da služe siromašnima na taj način što bogatije čine bogatijima, a siromašne siromašnjima. Novi bogataši i još bogatiji stariji, čija se moralna obaveza treba izražavati kroz neprekidno investiranje, ulažu sredstva dobivena kroz poreske beneficije u nekretnine, novčano tržište, luksuznu robu i ne osjećaju potrebu da investiraju u rizična poduzeća, sve dok im sadašnji način omogućuje visoke zarade. Vrijednosti potrošnje u odnosu spram vrijednosti proizvodnje, kao što je Veblen već znao, jače su izražene među bogatima, nego među siromašnima. Poslovni rukovodioci nisu zainteresirani za rizičnu ulogu poduzetnika; s tim običajem prekinuli su uz pomoć kenzijanske države blagostanja. Ako ništa drugo, business je vidio svoje prilike za ostvarenje profita u politici koja mu omogućuje da bude odabrani uživatelj nacionalnog blagostanja. Novčana pomoć korporacijama ne sastoji se samo od garantiranih kredita poduzećima u nevolji (Chrysler), već i od investiranja poreza u produktivnost, pa i kompletne prodaje, po povoljnim cijenama takve nacionalne imovine kao što je državna zemlja, rudnici i vladine agencije — povlaštenim kupcima na »otvorenom« tržištu.

ZNAČENJE REAGANIZMA

Reaganizam se može usporediti sa velikim moralnim buđenjem, ali spram moralnih buđenja 18. i 19. stoljeća, to je moralno buđenje vođeno od strane političkih, a ne religijskih vođa, koji (potonji) su imali ulogu moralnog uveseljavanja (npr. Jerry Falwell). Njegovo državno administriranje građanskom i moralnom regeneracijom, dozvolilo je kliku vođa da vrednuje svoju pravednost upravljanjem, ili ukidanjem, centraliziranih birokracija koje je uspostavio New Deal. Moralna regeneracija uključuje napad na te iste centralizirane birokracije koje su upotrebljene da upravljaju moralnim buđenjem. Ironija suvremene američke politike je da njeni predsjednici napadaju upravnu birokraciju koju treba da nagledaju. Njeni vođe ne mogu se identificirati sa ogromnom centraliziranom državom, ako u isto vrijeme osjećaju da moraju podržavati vrednote radikalnog individualizma. Dok su centralizirana država i njena upravna birokracija postale institucionalizirani dio američkog dru-

štva, one (jedinствен slučaj je Uprava državnih prihoda) su tretirane retorički i, po mnogima, uvjerljivo kao neprijatelji ljudi koji se boje boga. Ova kontradikcija prožima cijeli politički establishment i Reagan je njen glavni medijski žongler.

Ogromni federalni budžet, centralna činjenica i simbol kenzijanizma, još uvijek postoji. On je jako narastao u doba reaganizma. Ekonomija ponude je u realnosti moćna parola; upotreba krivog imena za visoko selektivnu deficitarnu potrošnju koja se definira kao poduzetništvo slobodnog tržišta. U isto vrijeme Reagan nastavlja da tretira deficit kao moralno zlo i za njega okrivljuje kenzijanizam i Kongres. On pere ruke od moralne odgovornosti za deficit zastupajući Ustavni amandman koji treba osigurati izbalansirani budžet. Ono što republikanska administracija i ekonomija ponude čine, je preusmjeravanje novca federalnih fondova u velik business, vojsku i banke. Kongres pokreće inicijativu za pokušaj da se izbalansira federalni budžet, postavljajući posljednji rok od pet godina da bi se dosegao taj cilj. Ekonomске posljedice ove akcije tek će se osjetiti. Ako federalna vlada ikako dođe do odluke da ne pumpa američki business, hoće li se pojaviti predsjednik koji će učiniti čuda poput Čarobnjaka iz Oza?

Neokonzervativizam je pokušaj da se vrati isprobanim i istinskim vrednotama tradicionalnog američkog businessa. On naglašava važnost nuklearne obitelji, slobodne inicijative i teškog rada, ohrabruje poštenje, čast, integritet i starinske, posvećene, moralne standarde. On je romantična afirmacija prošlosti u svijetu u kojem se mnogi nadaju da će se vratiti prošlost. Ipak, ta afirmacija se događa u društvu čiji glavni organizacijski principi su centralizirana državna birokracija, masovne komunikacije i elektronski sistemi informacija i kontrole, koji prodiru u živote svih i ukazuju im na nepredvidivu budućnost.

S engleskog prevela: *Vesna Popovski*

Arthur J. Vidich

Class and Religion in American Politics

Author at first analyzes earlier Protestant values, which in XIX century America were originally carried by the older middle classes. He follows the changes which in the value-system were brought by Keynesianism: instead of forced savings and steady immiseration of the worker, it has been demonstrated that the society could be organized around an abundance of both production and consumption. In the crisis of Keynesianism different social groups turned once more to the older social values. Neo-conservatism stresses the importance of the nuclear family, free enterprise and hard work, and encourages forthrightness, honesty, integrity and old-fashioned moral standards. Yet this romantic affirmation of a past is presented in a society whose major organizing principles are centralized state bureaucracies, mass communications and electronic systems of information and control that penetrate the lives of everyone. The enormous federal budget, the central fact and symbol of Keynesianism, is still in place and even has been vastly expanded by Reaganism.